

SZABÓ T. ANNAMÁRIA
ELTE BTK, Nyelvtudományi Doktori Iskola, II. évf.
szta83@gmail.com

KÓDVÁLTÁSI STRATÉGIÁK KISEBBSÉGI DISKURZUSOKBAN

1. A folyamatban lévő kutatásról

A második generációs francia-magyar kétnyelvűség tárgyában végzett vizsgálataim néhány eredményét kívánom itt bemutatni. Gergely János vizsgálatain kívül (GERGELY 1968), eddig nem készült olyan munka, ami a franciaországi magyar kisebbség nyelvi helyzetével foglalkozott volna.

Az anyaggyűjtés

1. Kezdet: 2006 tavasza

2. Helye: Párizs és környéke, Île-de-France

3. Módja: nyelvhasználati kérdőív, interjú; rögzített (spontán) családi diskurzusok

Farsangoló második/harmadik generáció
Párizs, 2006. február

Az előadás vázlatja

1. A folyamatban lévő kutatásról

2. Az emigráns nyelvi kontinuum jellemzői

3. Kódváltási stratégiák kisebbségi diskurzusokban

3.1. A kódváltási stratégiák információtartalma

3.2. Direkt kölcsönzés vagy kódváltás?

3.3. Kódváltástípusok nyelvi szintek szerint

3.3.1. Fonetikai/fonológiai szint

3.3.2. Kódváltás a morfémák szintjén

3.3.3. Szókölcsönzés avagy szószintű kódváltás

3.3.4. Mondatszintű kódváltás

3. 4. A kódváltás pragmatikai funkciói

Adatközlők és interjúk

Interjú sorszáma	Adatközlő azonosító jele	Adatközlő születési éve	Adatközlő neme	Adatközlő foglalkozása
1.	2FM1	1981	nő	közgazdász
2.	2FM2	1984	nő	egyetemista (közgazdaságtan)
3.	2FM3	1982	nő	egyetemista (bölcészkar)
4.	2FM4	1986	nő	egyetemista (fordító- és tolmácsképző)
5-6.	FM1	1960	nő	hivatalnok
5-6.	FM2	1942	férfi	hivatalnok
5-6	2FM5	1987	nő	diák (közgazdasági előkészítő)
5-6.	2FM6	1991	férfi	gimnazista
7.	2FM7	1987	nő	egyetemista (bölcészkar)
8.	2FM8	1989	nő	gimnazista (magyar érettségi előtt)
9.	2FM9	1970	nő	közgazdász
9.	FM3	1952	nő	titkárnő
10.	2FM10	1986	nő	egyetemista (bölcészkar)
11.	2FM11	1971	férfi	művészettörténész

2. Az emigráns nyelvi kontinuum jellemzői: Gonzo-Saltarelli – modell (1983)

1. nemzedék: elhalványulás, „fakulás”, a nyelv egyszerűsödése, nyelvvesztés (a lexika szintjén látványos)

2. nemzedék: emigráns nyelv → hiányos nyelvvelsajátítás a szülői nyelvfelejtés következményeként; **funkcionális és strukturális** nyelvvesztés. Kitöltendő űrök: az L_2 nyelv elemeinek L_1 nyelvre való adaptációja a fonetikai/fonológiai szinttől egészen a pragmatikai szintig (BARTHA 1995, CALVET 1993, GARMADI 1981, KONTRA 1990). A magyar-francia kétnyelvű beszélők diskurzusaiban megjelenő kódváltási stratégiák a strukturális nyelvvesztés egyik lehetséges bizonyítékai.

3. nemzedék: újrarendeződő nyelvi struktúrák, közösségi nyelvcsere, egyéni nyelvvesztés

3. Kódváltási stratégiák kisebbségi diskurzusokban

3. 1. A kódváltási stratégiák információtartalma

A **kódváltás**: két nyelv váltott használatát jelenti egy és ugyanazon megnyilatkozáson belül. Összetett jelenség: a nyelvi tényezők mellett érzelmi, szociális, pszichológiai összetevők (NAVRACSICS 1999: 138). Az általam vizsgált anyag kisebbségi diskurzusaiban rendkívüli gyakori jelenség: **3-4 fordulónként** (turn) jelentkeznek.

A kódváltás **nyelvi és társadalmi információt** is magában hordozó kommunikatív stratégia (GUMPERZ 1970 idézi BORBÉLY 2001: 188).

Társadalmi információ: valamilyen attitűdöt, presztízst stb. fejeznek ki vele. Például: a magyar az „otthon”, a francia a „munka, az iskola” nyelve → „komoly” dolgokról csak franciául folyhat a diskurzus.

Nyelvi információ: ha az adatközlő nyelvi kompetenciája nem elégséges ahhoz, hogy a diskurzus további részében a bázisnyelven fejezze ki magát. (Ezt hezitáció, kérdésfelvetés előzheti meg.)

A mindennapi családi nyelvhasználatra nem alkalmazhatók maradéktalanul előre meghatározott kategóriák, modellek → „hibrid” nyelvi közeg: az összetevő elemek szimbolikus jelentése határozza meg a kódváltásokat. A nyelv itt az **irónia**, az **érzelemkifejezés**, az **idősíkok változtatásának**, a **megdöbbenés**, **rácsodálkoztatás** stb. „játékszere”, eszköze. **Kódváltás = „módváltás”**: a formálistól az informális, vagy éppen az informálistól a formális felé mozdítja el a diskurzust. (DEPREZ 2002: 59-71).

Bázisváltogatás: a fiatalok (második nemzedék) és idősebbek (első nemzedék) közötti nyelvhasználatban megfigyelhető, hogy a társalgásnak két alapnyelve van, mely a második nemzedék passzív magyar nyelvtudásával, strukturális nyelvvesztésével magyarázható. 2FM beszélők számára a magyar nyelv kommunikációs színtere korlátozott: „otthoni” nyelv (vö. GAL 1979).

„Micsoda érdekes család – mondja nekem a barátnőm – te mindig magyarul beszélsz, Nicolas mindig franciául válaszol és mégis megértitek egymást.” És akkor döbbenem rá, hogy valóban, tényleg.” (FM1)

Metaforikus kódváltással, kisebbségi nyelvükön fejezhetik ki magukat a nyelvi kisebbségben élők akkor, ha hangsúlyozni akarják az „ők” és a „mi” közti különbséget. A „mi” kód a csoporton belül használt kisebbségi nyelv, amely elsősorban az informális helyzetekhez köthető. Ezzel szemben az „ő” kódjuk, a többség nyelve, a csoporton kívül használt, sokkal formálisabb, kevésbé személyes kapcsolatot feltételez (GUMPERZ 1982: 66 idézi BORBÉLY 2001: 192).

A **személyhez kötött kódhoz** való viszonyulás elválaszthatatlan a személyhez fűződő érzelmektől: *„C’est différent parce que quand ils parlent, quand ils parlent hongrois, c’est comme s’ils étaient une différente personne quand ils parlent français. [...] Ben, quand ils parlent hongrois, c’est mieux quand ils parlent français.”* (*‘Teljesen más, amikor magyarul beszélnek [a szüleink], mintha egy teljesen más ember lenne, amikor franciául beszél. Szóval, amikor magyarul beszél, az sokkal jobb, mint, amikor franciául.’*)(2FM8)

A kódváltás oka lehet továbbá: **hiánykitöltés, csoportszolidaritás**, de állhat mögötte valamilyen **nyelvi ideológia** is stb. (BARTHA 1999: 121).

3. 2. Direkt kölcsönzés vagy kódváltás?

„Kommunikatív szempontból nincs értelme éles határokat vonni az alkalmi/beszédbeli kölcsönzés és a mondaton belüli kódváltás között” (BARTHA 1993: 95). Gumperz és Hernández-Chavez (1975: 158) egy kétlépcsős beilleszkedési folyamat (insertion process) modellálására tesz javaslatot (BORBÉLY 2001: 191).

Más kutatók (pl. POPLACK ÉS SANKOFF 1984) az integráltság fokának mérésében látják a kölcsönzés és a kódváltás közti különbségtétel egyik lehetséges módját (BARTHA 1999: 120).

Azt az álláspontot, képviselem, hogy minden alkalmi kölcsönzés szószintű kódváltásként is értelmezhető, ha az adott megnyilatkozáson belül illeszkedik a bázisnyelv rendszerébe. Az integráltság foka és a használati gyakoriságának vizsgálata legmegfelelőbben egy kontinuum mentén lehetséges.

3. 3. Kódváltástípusok nyelvi szintek szerint

3. 3. 1. Fonetikai/fonológiai szint (Navracsics 1999: 139)

1. az ún. francia néma *h* (Sem magyar, sem más idegen (pl. angol) eredetű szavakban nem ejtik.)

„Van a *Ari Potter ('Harry Potter')*... és tévében is.” (2FM7)

„Igen, ez csak *obbim ('hobbim')*, de elég komoly...” (2FM11)

2. [ts] helyett [s] hang

„mert nincs *akszentusom*” (2FM5)

„A Papa is hozott *szédét*... vagy dévédé, ami magyarul is van” (FM2)

3. [ʃ] helyett [s]

„most néztem meg valamelyik nap a *sztatisztikát* az interneten” (FM2)

„tehát ő, középkor... na...szakértő...*szpecialista*...” (2FM10)

3. 3. 2. Kódváltás a morfémák szintjén (LANSTYÁK 2006: 105-146)

1. Testetlen eszközökkel történő beépülés – Z típusú kódváltás

„Nem, *bœuf*, azt hiszem.”

'Nem, *marhahús*, azt hiszem.' (2FM2)

2. Beépülés bázisnyelvi morfémák segítségével – B típusú kódváltás

„És ott dolgozok egy *service financier*-ba.”

'És ott dolgozok egy *pénzügyi szolgáltatóközpont*ba.' (2FM2)

3. Beépülés vendégnyelvi morfémák segítségével – V típusú kódváltás

„nem egyetemre járok, hanem egy lycébe, *en classe préparatoire*”

'nem egyetemre járok, hanem egy lycébe, *egyetemi előkészítő osztály*ba' (2FM5)

4. Beépülés formális eszközök alkalmazása nélkül – H típusú kódváltás

„...de nem ismerem a *cousin*...”

'...de nem ismerem az *unokatestvér*...' (2FM1)

5. Töredezett megnyilatkozások – X típusú kódváltás

„Nagyon jól értem, ...de...*je ne pratique pas assez souvent.*”

'Nagyon jól értem, ...de...*nem gyakorolok eleget*' (2FM3)

3. 3. 3. Szókölcsönzés avagy szószintű kódváltás (vö. 3.2)

/Szemléltetésképpen egy beszélgetés részletét mutatom be/

Téma: Karácsonyi ételek

Interjúkészítő: És mit esztek?

2FM2: Francijául mondjam vagy magyarul?

I: Ahogy jön.

*2FM2: Olyan az a kacska, liba, az a – hogy mondják – **huître ('kagyló')**?*

I: Kagyló.

*2FM2: Igen, kagyló. Mit eszünk más? Az a **dinde ('pulyka')**.*

I: Pulyka.

*2FM2: Pulyka. Vagy a **chapon ('kappan')**.*

I: Chapon? Nem tudom.

2FM2: Nem tudnám megmagyarázni ..magyarul.

I: Az valami hal?

*2FM2: Nem... **ah oui**, van is a **saumon fumé ('füstölt lazac')**.*

I: És desszert?

*2FM2: Az a **bûche, bûche de Noël ('karácsonyi fatörzs')**...*

3. 3. 4. Mondatszintű kódváltás – Attól függően, hogy a kódváltás egy megnyilatkozásnál kisebb vagy nagyobb nyelvi egységet érint, bázisstartó vagy bázisváltó kódváltásról beszélhetünk (LANSTYÁK 2006: 108-109, POPLACK: 1980: 581-616).

Bázisstartó kódváltás – Pl.: „Nem, nem nekem az..*ça ne compte pas... nem..*” (‘Nem, nem nekem az..*nem számít...nem..*’) (2FM4)

Bázisváltó kódváltás– Pl.: „...azt éreztem, hogy a francia nyelv nem lehet, nem mondhatta, amit a magyar nyelv mond. *La langue française n’endra jamais compte...ne rendra jamais compte la langue hongroise.*” (‘*A francia nyelv soha sem...soha sem érti meg teljesen a magyart.*’) (2FM3)

Benyomáskeltő kifejezések, töltelékszavak: egész kifejezésnek felelnek meg→ érzések, hangulatok, a másik nyelven való gondolkodást jelzik.

Például: *alors, benh, enfin, voilà.*

3. 4. A kódváltás pragmatikai funkciói – Az egyik legnehezebb és egyben az egyik legizgalmasabb kérdés a kódváltás pragmatikájának összefüggéseit kutatni, hiszen a „kódváltás funkciója, jelentése voltaképpen csak megjelenése után értelmezhető” (BARTHA 1999: 110).

1. Gyorsabb információcsere

- *Mikor ünneplitek a karácsonyt? December 24-én este vagy 25-én reggel*
- *Az anyukám jobban szereti huszonnegyedikén este, de mi a testvéremmel jobban szeretünk huszonötödikén *le matin...('reggel')* (2FM7)*

2. Rákérdezés

A franciául elhangzó kérdést szinte minden alkalommal a megakadás-jelenségekre jellemző hezitációs szünet, szóismétlés vagy özés, illetve töltelékszavak megjelenése előzi meg: „...*Comment on dit....?*” (‘..*Hogy mondják...?*’) – hangzott el a kérdés többször is az interjúk során:

„Az nem volt. De...de volt egy régen, vele angolul beszéltünk. Hát igen szerintem..és ...ööö.. úgy..mondjad...*comment on dit...équilibré?*”

(‘...*hogy mondják...kiegyensúlyozott?*’) (2FM1)

3. Idézés

Azért is átválthatnak egy másik kódra a beszélők, mert szó szerint idéznek valakit, aki a másik nyelven beszélt hozzájuk:

„...tudta a barátnőm, magyar vagyok és akkor nekem mondta « *ah il est là, a barátom magyar* », bemutatkozom, és akkor rájöttem, hogy meg ő is rájött, hogy...” ('*...á, itt van, a barátom magyar*') (2FM5)

4. Érzelemkifejezés

Az érzelmek (gyakran nem tudatos) kifejezése, indulatszók használata előhívhatja a vernakuláris nyelvváltozatot, ami kódváltás eredményezhet, főleg a második nemzedék diskurzusban, hiszen (mint ez egy másik felméréséből már korábban kiderült) adatközlőim vernakuláris nyelve (majdnem mindenkinél) a francia.

„Árpád, *oui, c'est beau!*” ('*Árpád, igen, ez szép!*') (2FM8)

„Pedig jó, *oh là là*, nagyon jó [egy tévésorozat], és ööö azt szeretem nagyon nézni...” (2FM2)

5. Metanyelvi megállapítás

2FM5: Van egy ami elég sokszor jön. Az amikor valaki..öö...*sajnálom*...francia nem tudom..

2FM6: *Je regrette. (Sajnálom')*

2FM5: *Je regrette*, de nem ugyanaz szerintem..*sajnálom* az nagyon...
belső...Hogy mondjam?

2FM6: Azt jelenti az hogy *désolé(e)*

2FM5: De az se, *je suis désolé(e) ('Le vagyok sújtva')*, azt mindenkinek mondhatjuk. A sajnálom az nagyon valami...*c'est quelque chose presque d'intime finalement. ('A sajnálom az nagyon valami...az valami majdnem intim, bensőséges végülis.')*

6. Bázisváltogatás (GAL 1979 idézi BARTHA 1999: 110). Klasszikus példa a kódváltásra, hogy a gyorsabb eszmecsere érdekében mindenki azt a nyelvet használja, amelyiken jobban ki tudja fejezni magát: így 2FM beszélőim franciául, FM beszélőim (2FM beszélők szülei) pedig magyarul beszéltek, miközben egymással társalogtak. Ez azt is jelzi, hogy az aktív és

a passzív nyelvtudás melyik nyelven, kinél milyen arányban áll egymással.

2FM8: *Oui, j'aime bien quand je suis à Lovas ('Igen, nagyon szeretem, amikor Lovasban vagyok.')*

FM2: Lovasba is szeretett, igen nagyon szeretett menni. Nem tudom, a *hangulat* más.

2FM8: *Oui, volilà! C'est l'ambiance qui est différente. ('Igen, ez az! A hangulat az, ami különböző/más.')*

7. „**Hívó szó**”(BORBÉLY 2001: 207-208) – „Hívó szónak” nevezhetjük azokat a szavakat (pl.: bázisnyelvi személynevek), melyek kimondása önmagában elég, hogy a beszélő kódot váltson (→egyszavas kódváltás), és ezt a másik kódot egy hosszabb gondolatsoron keresztül fenntartsa.

- És hivatalosan [hogyan hívnak]? Zsófi vagy Sophie?

-Á, *Sophie! Sophie* vagyok. *Oui, oui, Sophie. ('Igen, igen, Sophie.')* (2FM2)

8.Témafüggő kódváltás (BORBÉLY 2001: 209)

Amikor a beszélő úgy érzi, hogy a beszédtema formálisabb nyelvhasználatot igényelne, de ez meghaladja a magyar nyelvi képességeit, nyelvet vált, ha választékosan szeretné kifejezni a véleményét. Ez a jelenség azoknál gyakoribb, akik mindkét nyelven igényesen igyekeznek kifejezni magukat.

„...sok magyar Franciaországon nincs és hogy a hát... ööö... ezt mostmár nem bírom magyarul...[...] *Enfin le développement d'économie, le développement des flux avec la Hongrie, ils ont besoin... ils ont besoin... des personnes qui sachent parler le hongrois. ('Végülis a gazdaság fejlődése, a pénzáramlás felélénkülése Magyarországgal, szükségük van... szükségük van...olyan emberekre, akik tudnak magyarul.')*(2FM5)

9. Ismétlés, pontosítás

A pontosítás céljából történő ismétlésnek több oka is lehet:

1. Visszakérdezés, értelmezési probléma: a beszélő nem biztos benne, hogy jól érti a (magyarul) feltett kérdést és kódváltással (franciául) visszakérdez:

- Édesapád **mióta** él Franciaországban?

- Mióta? *Depuis quand?* ('*Mióta?*') (2FM4)

2. Bizonytalanság, kifejezésbeli probléma: A beszélő nem biztos benne, hogy jól fejezte ki magát, hogy a beszélgetőpartnere is jól értette-e, amit mondott, ezért elmondja a másik nyelven (franciául) is az üzenetet.

- Van egy pasi egy zongora mellett és a térdeiii...térde...*sur ses jambes* ('*a lábán*')

- a térdén

-...a térdén van egy kis baba... (2FM11)

3. Nem a pontosítás a kódváltás célja, hanem magát a kódváltást pontosítja a beszélő (BORBÉLY 2001: 204-206 alapján):

„Beszélni és utána, ha akarnak, akkor meg lehet olyan *cours* ('*óra*')... óra menni.” (2FM4)

KÓDVÁLTÁSI STRATÉGIÁK KISEBBSÉGI DISKURZUSOKBAN

ÖSSZEGRZÉS

A MÁSODIK GENERÁCIÓS FRANCIA-MAGYAR KÉTNYELVŰ BESZÉLŐKNÉL

A KÓDVÁLTÁSOK

- 1. Előfordulási gyakorisága: 3-4 forduló (turn)
- 2. Nyelvi és társadalmi információt is magában hordozó kommunikatív stratégiák – Például: bázisváltogatás, metaforikus kódváltás, kódváltás = „módváltás; továbbá az érzelemkifejezés, a megdöbbenés, a rácsodálkoztatás, a hiánykitöltés, a csoportszolidaritás, a nyelvi ideológia stb. kifejezésének eszközei
- 3. Legfontosabb pragmatikai funkciója:
  - 1. Gyorsabb információcsere
  - 2. Rákérdezés
  - 3. Idézés
  - 4. Érzelemkifejezés
  - 5. Metanyelvi megállapítás
  - 6. Bázisváltogatás
  - 7. „Hívó szó”
  - 8. Témafüggő kódváltás
  - 9. Ismétlés, pontosítás

Hivatkozott irodalom

- BARTHA CSILLA 1995. Nyelvcseré, nyelvvesztés: szempontok az emigráns kétnyelvűség vizsgálatához. In: KASSAI szerk. 1995: 37-47.
- BARTHA CSILLA 1999. A kétnyelvűség alapkérdései. Beszélők és közösségek. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- BORBÉLY ANNA 2001. Nyelvcseré. Az MTA Nyelvtudományi Intézetének Élőnyelvi Osztálya. Budapest.
- CALVET, JEAN-LOUIS 1993. La sociolinguistique. PUF, QSJ, 2731. Paris.
- CSEERNICKÓ ISTVÁN 1998. A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján). Osiris Kiadó és MTA Kisebbségkutató Műhely. Budapest.
- DEPREZ, CH. 2002. Le jeu des langues dans les familles bilingues d'origine étrangère. *Estudios de Sociolinguística* 1. 59-71.
- FISHMAN, JOSHUA A. (szerk). 1968. Readings in the sociology of language. Mouton, The Hauge-Paris.
- GAL, SUSAN 1979. Language Shift: Social Determinants of Linguistic Change in Bilingual Austria. New York–San Francisco–London, Academic Press
- GAL, SUSAN 1991. Kódváltás és öntudat az európai periférián. In: KONTRA (szerk.) 1991: 123-157.
- GARMADI, JULIETTE 1981. La sociolinguistique. PUF. Paris.
- GERGELY, JEAN 1968. Déformations subies par le hongrois parlé sous l'influence de l'usage permanent de la langue française, Paris.
- GUMPERZ, JOHN J. 1970. Verbal strategies in multilingual communication. In: J. ALATIS ed. 1970. Bilingualism and language contact. Georgetown University Press. Washington D.C.
- GUMPERZ, JOHN J. 1982. Discourse strategies. Cambridge University Press. Cambridge.
- GUMPERZ, JOHN J. – E. HERNÁNDEZ–CHAVEZ 1975. Cognitive aspects of bilingual communication. In: E. HERNÁNDEZ–CHAVEZ – A. COHEN – A. BELTRAME, EDS. 1975: 154-163.
- GROSJEAN, FRANÇOIS 1982. Life with Two Languages: An Introduction to Bilingualism. Cambridge, Mass., Harvard University Press.
- HAUGEN, EINAR 1950. The analysis of linguistic borrowing. In: Language. 26: 210–31.
- HERMAN, SIMON R. 1968. Explorations in the social psychology of language choice. In: FISHMAN, JOSHUA A. (szerk). 1968: 492-511.

- E. HERNÁDADEZ–CHAVEZ – A. COHEN – A. BELTRAME, eds. 1975. El lenguaje de los chicanos. Center for Applied Linguistics. Alington, V.A.
- KISS JENŐ 1995. Társadalom és nyelvhasználat. Szociolingvisztikai alapfogalmak. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- KISS JENŐ szerk. 2001. Magyar dialektológia. Osiris. Budapest.
- KONTRA MIKLÓS 1990. Fejezetek a South Bend-i magyar nyelvhasználatból. *Linguistica, Series A*, 5. Budapest, Az MTA Nyelvtudományi Intézete.
- KONTRA MIKLÓS (szerk.) 1991. Tanulmányok a határainkon túli kétnyelvűségről. Magyarorsággutató Intézet. Budapest.
- KOVÁCS ANDOR 1999. A világ magyarsága. Európa I. A Magyarok Világszövetsége Nyugati Régiója. Budapest.
- LANSTYÁK ISTVÁN 2006. Nyelvből nyelvbe. Kalligram Könyvkiadó. Pozsony.
- MYERS-SCOTTON, CAROL 1990. Constructing the Frame in Intrasentential Codeswitching. Paper Prepared for Annual Meeting, Societas Linguistica Europaea. Bern. September 18-21. 1990.
- NAVRACSICS JUDIT 1999. A kétnyelvű gyermek. Corvina. Budapest.
- PÉNTEK JÁNOS-BENŐ ATTILA 2003. Nyelvi kapcsolatok, nyelvi dominanciák az erdélyi régióban. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége. Kolozsvár.
- POPLACK, SHANA 1980. Sometimes I'll start a sentence in English Y TERMINO EN ESPAÑOL: toward a typology of code-switching. In: *Linguistics*. 18: 581–616.
- POPLACK, SHANA – SANKOFF, DAVID 1984. Borrowing: the synchrony of integration. In: *Linguistics* 22: 99-135.
- WARDHAUGH, ROLAND 1995. Szociolingvisztika. Osiris – Századvég. Budapest.